

*Colloquium Schuldenlast en detentie: verschillende perspectieven
Brussel, 13 oktober 2026*

DE BETEKENIS VAN DE FINANCIËLE STRAF

ALEXIA JONCKHEERE
WERKLEIDER, OD CRIMINOLOGIE

NATIONAAL INSTITUUT VOOR
CRIMINALISTIEK EN CRIMINOLOGIE (NICC)

OVERZICHT

I. De financiële straf: waarover gaat het?

- Het begrip straf en de toenemende diversificatie van straffen
- De vermogensstraffen
- De geldboete

→ Houdt de wetgever al dan niet rekening met de sociale bestaansonzekerheid van veroordeelden?

2. De betekenis van de straf

- De verschillende functies / doelstellingen van de straf

→ Naar een verschillende betekenis van de straf bij de oplegging en de tenuitvoerlegging ervan?

DE STRAF

In het verleden, beperkt aantal hoofdstraffen: gevangenisstraf, geldboete, verbeurdverklaring ...

Evolutie: een toenemende diversificatie van de strafrechtelijke sancties

De strafrechtelijke sancties? Deze omvatten straffen en maatregelen.

- **Maatregelen?** 'Bemiddeling en maatregelen' (vroeger strafbemiddeling), minnelijke schikking, opschorting van de uitspraak van een veroordeling, uitstel van de tenuitvoerlegging van een straf, internering ...
 - Sancties die m.a.w. in de plaats van een straf of als aanvulling op een straf worden opgelegd
 - Sommige zijn/kunnen financieel van aard zijn (cf. minnelijke schikking, bemiddeling)
- **Straffen?** Vrijheidsberovende straffen, vrijheidsbeperkende straffen, vermogensstraffen ...

Nieuw Strafwetboek

Wetten van 29 februari 2024, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 8 april 2024
Inwerkingtreding op 1 september 2026

1. De gevangenisstraf
2. De behandeling onder vrijheidsberoving (inwerkingtreding uiterlijk in 2035)
3. De straf onder elektronisch toezicht
4. De probatiestraf
5. De werkstraf
6. De terbeschikkingstelling van de SURB / de verlengde opvolging (inwerkingtreding uiterlijk in 2035)
7. De ontzetting uit bepaalde burgerlijke en politieke rechten
8. Het beroepsverbod
9. Het verval van het recht tot sturen
10. Het verblijfs-, plaats- of contactverbod
11. De veroordeling bij schuldigverklaring
12. De geldboete
13. De verbeurdverklaring
14. De verruimde verbeurdverklaring
15. De geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel
16. De dienstverleningsstraf ten gunste van de gemeenschap
17. Het verbod om een activiteit die deel uitmaakt van het voorwerp uit te oefenen
18. De bekendmaking van de beslissing houdende veroordeling
19. De sluiting van de inrichting

Diversificatie van de straffen: de 19 straffen waarin het nieuwe Strafwetboek voorziet

- Hoofdstraffen en bijkomende straffen
- Straffen toepasselijk op natuurlijke personen en rechtspersonen

DE VERMOGENSSTRAFFEN

(VOOR NATUURLIJKE PERSONEN)

- **De geldboete**
- **De verbeurdverklaring**
 - Bijkomende straf
 - De verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen of van de uit het misdrijf verkregen vermogensvoordelen, de goederen en waarden die ervoor in de plaats zijn gesteld en de inkomsten uit de belegde voordelen
 - Mogelijkheid om een gelijkwaardig geldbedrag verbeurd te verklaren
- **De verruimde verbeurdverklaring**
- **De geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel**
 - Indien het plegen van het misdrijf gericht was op het verkrijgen van een vermogensvoordeel en;
 - Indien de rechter van oordeel is dat de bij wet als bijkomende straf bepaalde geldboete ontoereikend is

→ Mogelijkheid om de bijkomende geldboete te vervangen door een geldstraf die maximaal overeenstemt met 3x de waarde van het vermogensvoordeel dat de dader(s) rechtstreeks of onrechtstreeks uit het misdrijf hebben verkregen of hoopten te verkrijgen.

DE VERMOGENSSTRAFFEN

(VOOR NATUURLIJKE PERSONEN)

Aandachtspunt

De volgende kosten behoren niet tot de vermogensstraffen:

- De gerechtskosten
- De bijdrage aan het Bijzonder Fonds voor hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden
- De kosten van de gerechtsdeurwaarder
- De schadevergoeding
- De administratieve geldboeten
- ...

DE GELDBOETE

(VOOR NATUURLIJKE PERSONEN)

Goed om te weten

De strafrechtelijke geldboete is de meest toegepaste straf.

Table 3

Sanctions Imposed, by Type, Percentages, Selected European Countries, 2015, 2020

Country	Admonition	Fines	Non-custodial	Custodial, suspended	Custodial, unsuspended
Belgium (2015)		84.0	4.6	5.1	6.1

M. Tonry, "Punishment Policies, Practices, and Patterns in Europe". Gepubliceerd in: *The Routledge Handbook on European Penology*, onder redactie van Sonja Snacken, Gaëtan Cliquennois, Ioan Durnescu, Diete Humblet & Elena Larrauri, Routledge 2025, p. 520 (onder verwijzing naar Aebi et al., 2021, tabel 3.2.3.1).

DE GELDBOETE

(VOOR NATUURLIJKE PERSONEN)

Goed om te weten

De geldboete wordt soms opgelegd met uitstel voor de volledige straf (volledig uitstel) of voor een deel van de straf (gedeeltelijk uitstel).

Aan het uitstel kunnen voorwaarden worden verbonden (probatie-uitstel) of niet (gewoon uitstel).

Uitgesproken strafrechtelijke geldboeten, volgens de toekenning van een uitstel										
Strafrechtelijk geldboeten	2016		2017		2018		2019		2020	
Effectief	196 412	69%	189 965	69%	179 932	68%	157 408	67%	100 497	63%
Gewoon uitstel	86 595	30%	81 421	30%	81 394	31%	74 191	31%	55 036	35%
Probatie-uitstel	2 984	1%	3 717	1%	4 128	2%	4 302	2%	3 591	2%
Totaal	285 991	100%	275 103	100%	265 454	100%	235 901	100%	159 124	100%

De bedragen van de strafrechtelijke geldboete voor natuurlijke personen (nieuw Strafwetboek)

Als hoofdstraf is de geldboete een straf van niveau I, waarvan het bedrag wordt vastgesteld tussen 200 euro en 20.000 euro.

Opmerking: voor rechtspersonen varieert het bedrag van 200 euro tot 5.760.000 euro.

Als bijkomende straf varieert de geldboete van 200 euro tot 35.000 euro, afhankelijk van het strafniveau van de hoofdstraf.

Aandachtspunt

- Gebruik van opdecimen sinds de wet van 5 maart 1952
- Bij de opstelling van het nieuwe Strafwetboek: opdecimen = 70 (x 8)
- Wet van 19 december 2025: opdecimen = 90 (x 10) (inwerkingtreding op 1 februari 2026)
- Aanvankelijke bedoeling om de toepassing van de opdecimen in het nieuwe Strafwetboek af te schaffen; uiteindelijk werd het systeem behouden
- Wet van 16 maart 2026: opdecimen = 2,5 (x 1,25 vanaf 1 september 2026)

VRAAG: HOUDT DE WETGEVER AL DAN NIET REKENING MET DE SOCIALE BESTAANSONZEKERHEID VAN VEROORDEELDEN?

Moet het bedrag van de geldboete met andere woorden worden aangepast aan de sociale situatie van de veroordeelde?

Nee?

- Gelijkheid tussen de rechtszoekenden
- Voorspelbaarheid van de strafrechtelijke sanctie
- Willekeur van rechters vermijden

Ja?

- Noodzakelijke individualisering van de straf
- Zo niet, ontstaat er ongelijkheid in de bestraffing, aangezien het bedrag van de geldboete voor sommigen verwaarloosbaar en voor anderen ondraaglijk kan zijn

Keuze van de wetgever: individualisering van de geldboete

Ja, maar hoe? Er bestaan verschillende systemen om de geldboete te individualiseren

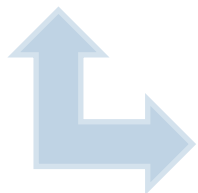
➤ Het dagboetestelsel

Vaststelling van de geldboete in twee stappen:

- 1) Vaststelling van het aantal dageenheden (= 'dagboetes'), afhankelijk van de ernst van het misdrijf
- 2) Vaststelling van het bedrag van elke eenheid, afhankelijk van de financiële draagkracht van de veroordeelde

➤ Vervanging van de opdecimen door een vermenigvuldigingscoëfficiënt, vastgesteld door de rechter op basis van de bestaansmiddelen van de beklaagde

➤ Bepaling van het bedrag van de geldboete door de rechter, binnen een vastgelegd minimum- en maximumbedrag

Keuze van de wetgever in 1993

Artikel 195, vijfde lid, van het Wetboek van Strafvordering:

"Indien hij veroordeelt tot een geldboete, houdt de rechter bij het bepalen van het bedrag ervan rekening met de elementen die door de beklaagde worden ingeroepen met betrekking tot zijn sociale toestand."

Vrij recente bepaling (1 januari 1994)

Wordt opgeheven bij de inwerkingtreding van het nieuwe Strafwetboek
(cf. art. 142 van de wet van 11 maart 2026 tot aanpassing van de wetgeving aan het nieuwe Strafwetboek)

Artikel 52, § 2, van het nieuwe Strafwetboek

"Indien hij veroordeelt tot een geldboete, houdt de rechter bij het bepalen van het bedrag ervan rekening met de elementen die door de beklaagde of de beschuldigde worden ingeroepen met betrekking tot zijn financiële draagkracht en sociale toestand.

De rechter kan een geldboete uitspreken beneden het wettelijk minimum indien de beklaagde of de beschuldigde om het even welk element voorlegt dat zijn precaire financiële situatie bewijst.

De rechter kan beslissen dat de geldboete in schijven zal worden betaald wanneer de omstandigheden van de zaak dit rechtvaardigen."

NB. Soortgelijke bepaling voor de geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel (art. 55, vierde lid).

Reacties op de parlementaire debatten

Hoewel sommigen deze beoordelingsmarge voor de magistraten als positief beschouwden, hadden anderen er om verschillende redenen kritiek op:

- Moeilijkheid om de financiële draagkracht en de sociale toestand van beklaagden correct in te schatten
- Noodzaak om rekening te houden met frauduleus georganiseerde onvermogenheid
- Vraagtekens bij de afschrikkende werking van de geldboete wanneer het bedrag ervan laag is

Als de geldboete niet wordt betaald, moet dan bovendien worden voorzien in een vervangende gevangenisstraf?

Ja?

- Afschrikwekkende maatregel om feitelijke straffeloosheid te voorkomen en de tenuitvoerlegging van de straf te bevorderen

Nee?

- Onrechtvaardig, aangezien een veroordeelde naargelang zijn inkomen een gevangenisstraf zou kunnen vermijden
- Discriminerend, aangezien een dergelijke vervangende gevangenisstraf niet degenen treft die weigeren de geldboete te betalen, maar degenen die ze niet kunnen betalen
- Inefficiënt, aangezien een gevoel van onrechtvaardigheid de betaling niet bevordert
- Negatieve gevolgen van korte gevangenisstraffen
- Negatieve gevolgen gelet op de overbevolking in de gevangenissen

Wat heeft de wetgever beslist?

- ✓ Het oude Strafwetboek voorziet in een gevangenisstraf van maximaal 6 maanden die kan worden toegepast bij niet-betaling van de geldboete (cf. art. 40).

Deze vervangende gevangenisstraf werd in principe echter niet meer ten uitvoer gelegd.

- ✓ Het nieuwe Strafwetboek heeft de vervangende gevangenisstraf wegens niet-betaling van de geldboete afgeschaft.

Waarom?

- "Voorts heeft de vervangende gevangenisstraf haar geloofwaardigheid verloren, aangezien ze niet langer wordt uitgevoerd omdat ze in wezen van korte duur is." (DOC 56 3374/001, p. 207)
- Discriminerend, aangezien ze in de eerste plaats personen treft die niet over voldoende middelen beschikken
- In overeenstemming met artikel 27 van het nieuwe Strafwetboek, dat bepaalt dat de gevangenisstraf het ultimum remedium vormt

Desgevallend gedwongen tenuitvoerlegging door beslag op (en verkoop van) de goederen van de veroordeelde.

2. DE BETEKENIS VAN DE STRAF

➤ De preventieve functie

- ✓ Algemene preventie (afschrikkende werking van de straf)
- ✓ Speciale preventie (cf. onschadelijkmaking, rehabilitatie door behandeling, resocialisatie, re-integratie)

➤ De herstelfunctie (herstel van de schade)

- ✓ 'Boeten voor zijn misdrijf'
- ✓ Herstel van materiële schade (cf. schadeloosstelling van slachtoffers) of morele schade (schade toegebracht aan de samenleving, cf. dienstverlening ten gunste van de gemeenschap)

➤ De vergeldingsfunctie (boeten voor de schuld)

Het bestaan van schade is hierbij dus niet van belang.

➤ De sociaal-pedagogische functie van de straf, als symbolische uitdrukking van de afkeuring door de samenleving.

2. DE BETEKENIS VAN DE STRAF

Afstand van de
vergeldingsfunctie
versus het
benadrukken van
een bestraffende
functie

Artikel 27 van het nieuwe Strafwetboek

“Doelstellingen van de straf

Bij de keuze van de straf en het bepalen van de strafmaat, streeft de rechter de volgende doelen na:

- 1° het uiting geven aan de maatschappelijke afkeuring ten aanzien van de overtreding van de strafwet;
- 2° het bevorderen van het herstel van het maatschappelijk evenwicht en van het herstel van de door het misdrijf veroorzaakte schade;
- 3° het bevorderen van de maatschappelijke rehabilitatie en re-integratie van de dader;
- 4° het beschermen van de maatschappij.

Binnen de grenzen van de wet moet de rechter naar een rechtvaardige proportionaliteit tussen het misdrijf en de straf zoeken.

Alvorens een straf uit te spreken, moet de rechter deze doelstellingen in overweging nemen, maar ook de ongewenste neveneffecten van de straf ten aanzien van de rechtstreeks betrokken personen, hun omgeving en de samenleving.

De gevangenisstraf is de laatst te overwegen straf, die slechts kan worden uitgesproken wanneer de strafdoelen niet kunnen worden bereikt met een van de andere straffen of maatregelen waarin de wet voorziet.

(...)”

2. DE BETEKENIS VAN DE STRAF

Artikel 27 van het nieuwe Strafwetboek

- Algemene doelstellingen van de straf, ongeacht om welke straf het gaat
Geen specifieke doelstelling voor de geldboete
- Doelstellingen die bij de straftoemeting moeten worden nagestreefd

Aandachtspunt:

Naar een nieuw Wetboek van Strafvordering

→ Welke doelstellingen moeten bij de tenuitvoerlegging van de geldboete worden nagestreefd?

NB. Voor de vrijheidsberovende straffen geldt een drievoudige doelstelling: herstel, rehabilitatie en re-integratie van de veroordeelde (cf. wet van 2006)

Het komt voor dat een straf bij de tenuitvoerlegging ervan nog nauwelijks zin heeft ...

Voorbeelden: arbeidsongeschiktheid van een persoon die een werkstraf moet uitvoeren, samenloop bij de tenuitvoerlegging van straffen ...

→ **Naar een rechtvaardige, redelijke en menselijke tenuitvoerlegging van straffen**

Rechtvaardig, in die zin dat bij de tenuitvoerlegging van de straf rekening moet worden gehouden met de beslissing van de feitenrechter, de doelstellingen van de straf en de omstandigheden die zich sinds de veroordeling hebben voorgedaan.

Redelijk, in die zin dat de straf binnen een redelijke termijn ten uitvoer moet worden gelegd en de nadelige gevolgen van de straf moeten worden beperkt.

Menselijk, in die zin dat de tenuitvoerlegging van de straf te allen tijde moet plaatsvinden met eerbiediging van de menselijke waardigheid en de grondrechten.

Welke mechanismen voor de aanpassing van de straf zijn nodig om deze rechtvaardige, redelijke en menselijke tenuitvoerlegging te waarborgen?

Actuele discussiepunten

- ✓ Rol van de strafuitvoeringsrechtbanken ($\neq$ derde aanleg)
- ✓ Mogelijkheid om te voorzien in specifieke strafuitvoeringsmodaliteiten (huidige situatie), maar ook om (in de toekomst) de (aard van de) straf te wijzigen?
- ✓ Een regeling invoeren om te kunnen reageren op uitzonderlijke situaties (gezondheidscrisis, buitensporige vertraging bij de tenuitvoerlegging van straffen of onmogelijkheid om deze ten uitvoer te leggen, overbevolking in de gevangenissen ...)?

- Moet worden voorzien in een wettelijke opschorting van de tenuitvoerlegging van geldboeten tijdens de tenuitvoerlegging van een vrijheidsberovende straf?
- Moet worden voorzien in een procedure voor de herziening van het bedrag van verschuldigde geldboeten?
- Moet het mogelijk worden om een niet-tenuitvoergelegde geldboete om te zetten in een andere straf (bijvoorbeeld een werkstraf)?
- Moet worden voorzien in de mogelijkheid om de tenuitvoerlegging van de geldboete vervroegd te beëindigen?